

www.e-rara.ch

**Xenophontis philosophi et historici clarissimi Opera, quae quidem
Graece extant, omnia**

Xenophon

Basileae, anno 1553

Universitätsbibliothek Basel

Persistent Link: <https://doi.org/10.3931/e-rara-400>

Xenophontis de Agesillai regis Lacedaemoniorum laudib. oratio, Francisco Philepho
interprete

www.e-rara.ch

Die Plattform e-rara.ch macht die in Schweizer Bibliotheken vorhandenen Drucke online verfügbar. Das Spektrum reicht von Büchern über Karten bis zu illustrierten Materialien – von den Anfängen des Buchdrucks bis ins 20. Jahrhundert.

e-rara.ch provides online access to rare books available in Swiss libraries. The holdings extend from books and maps to illustrated material – from the beginnings of printing to the 20th century.

e-rara.ch met en ligne des reproductions numériques d'imprimés conservés dans les bibliothèques de Suisse. L'éventail va des livres aux documents iconographiques en passant par les cartes – des débuts de l'imprimerie jusqu'au 20e siècle.

e-rara.ch mette a disposizione in rete le edizioni antiche conservate nelle biblioteche svizzere. La collezione comprende libri, carte geografiche e materiale illustrato che risalgono agli inizi della tipografia fino ad arrivare al XX secolo.

Nutzungsbedingungen Dieses Digitalisat kann kostenfrei heruntergeladen werden. Die Lizenzierungsart und die Nutzungsbedingungen sind individuell zu jedem Dokument in den Titelnformationen angegeben. Für weitere Informationen siehe auch [Link]

Terms of Use This digital copy can be downloaded free of charge. The type of licensing and the terms of use are indicated in the title information for each document individually. For further information please refer to the terms of use on [Link]

Conditions d'utilisation Ce document numérique peut être téléchargé gratuitement. Son statut juridique et ses conditions d'utilisation sont précisés dans sa notice détaillée. Pour de plus amples informations, voir [Link]

Condizioni di utilizzo Questo documento può essere scaricato gratuitamente. Il tipo di licenza e le condizioni di utilizzo sono indicate nella notizia bibliografica del singolo documento. Per ulteriori informazioni vedi anche [Link]

Xenophontis de

AGESILLAI REGIS LACEDAE-

MONIORVM LAVDIB. ORATIO,

Francisco Philepho

interprete.

V ANquam nescius certè non sum, Agesilai tum uirtutem, tum gloriam, non facile scribendo laudari pro dignitate posse, nihilo tamen minus id mihi muneris aggrediendū existimaui. Non enim rectè se res habeat, si quoniam ad summum usq; uir probus fuerit, eò non nisi summis cum laudibus prosequi liceat. De ipsius igitur generis claritudine, quid aut maius aut pulchrius dicere quisquam queat, quam, quod etiam hoc tēpore celebratur, quotus maximè inter illustres maiores suos ab ipso usq; Hercule excelluerit: neque illos quidem priuatos homines, sed ex regibus natos, & ipsos reges? Atqui neq; hoc eos quisquā uituperarit, quòd imperant illi quidem, sed obscuræ cuiquā uulgariq; urbi imperant. Quin' ueluti ipsorum genus ceteros suæ patriæ anteit, ita & urbs ipsa in Græcia in primis floret: quare non in secundis principatum seruant, sed ipsis hi ducibus planè præsunt. Sic igitur ipsius unà & patria & genus laudetur oportet. Nam neque ciuitas illorū unquam honori inuidens, suum rescindere regnum molita est: neque reges maiora quàm ab imperandi accepissent initijs, unquam cupierunt. At neq; ullus unquam alius principatus neq; in populari, neq; in paucorum, neque in tyrannico, neque

neq; in regio dominatu firmus omnino incōcussusq; perdurauit, hoc uerò solum imperium perpetuū permanet. Quòd autem Agesilaus anteaquàm regnare occœpisset, dignus esse regno uidebatur, hæc sunt argumenta. Nam posteaquàm Agis rex diem obiit, Leotychida Agesilaoq; de imperio contendentibus, altero quidem ut Agidis, hoc uerò ut Archidami filio: ubi Agesilaum ciuitas tum genere, tum uirtute illustriorem esse dijudicasset, hunc regem decreuit, atq; potentissima in urbe honore pulcherrimo à uiris optimatibus insigniri: quibus etiam cōiecturis apparet, quanta is cùm adhuc priuatus esset, uirtute claruerit. *Que* uerò gesta in imperio ab illo sunt, iam eloquar. Ex ipsis etenim rebus gestis, puto etiam eius mores pulcherrimè declaratū iri. Agesilaus cùm inuenis adhuc esset, rex creatur, qui cùm modò regnare cœpisset, nunciatur Persarum regem permagnas cogere aduersus Græcos nauales ac pedestres copias: quibus de rebus Lacedæmonijs simul & socijs consultantib. suggerit Agesilaus, polliceturq; si ex Spartiatis dederint sibi quinquaginta uiros, et ex reliquo libero populo tria millia, ex socijs autem ad sex millia, se in Asiam traiecturum, periculumq; facturū constituendæ pacis: uel si bellum Barbarus maluerit, negociū ei præbiturum quò minus in Græcos expeditiones agat. Itaque permulti continuo illum admirabantur, quòd hoc ipsum concupierit, antequàm Perses in Græciam transmitteret, aduersus eum traicere, & eligeret potius ut occurrens, quàm ut sustinens ei repugnaret, malletq; ut illius quàm Græcorum facultates consumendo beligeraret. Id autem omnium pulcherrimum iudicabatur, quòd non de Græcia certamen, sed de Asia constitueret.

Itaque posteaquam assumptis copijs enauigasset, quâ clarius ostendere quisquam possit, an rem militarem prudenter et scite gesserit, quam si eius res gestas enarrarit? Hæc ergo prima eius in Asia gesta sunt. Tissaphernes quidem Agesilao iuratus est, si inducias secum fecerit ad nunciorum usq; reditum, quos ad regem mitteret, effecturum se ut Græciæ in Asia urbes sui iuris relinquereentur. Agesilao uerò cōtrâ iuratus est, fœdera sese sine dolo ad tris usq; menses obseruaturû. Sed Tissaphernes quæ iurarat ementitur. Nam pro faciunda pace, magnû præter eum quem prius habebat exercitû aduocauit à rege: quæ Agesilao tametsi accepisset, in fœderibus tamen perstitit. Atque hoc primû rectè gestum ab illo existimo, quòd et Tissaphernem periurum ostendens, reddidit infidum omnibus: & se contrâ primum iusiurandi obseruatores, tamen nil contra fœdera mentientem demonstrans, effecit ut & Græci & barbari audacter secum si quid ipse uellet cōuenirent. Cùm uerò Tissaphernes ob deductum exercitum plurimum elatus animo bellum Agesilao indixisset, ubi minus ex Asia abiret, cùm alij socij, tum ipsi qui aderant Lacedæmonij, uehementer manifesteq; angebantur, utpote qui putarent præsentis Agesilai uires regis apparatu minoris esse. Sed Agesilao læta admodum fronte nunciare Tissapherni oratores iussit, se illi permultas habere gratias, quòd usus periurio sibi quidem immortalis deos hostes reddidisset, Græcis autē socios effecisset. Deinde uerò extemplo milites ut se ad bellandû parent monent, exhortaturq; et urbib. ad quas ire necesse erat in Cariam bellû inferenti, comœatû iubet. Scripsit præterea & Ionibus et Aeolis et Hellestōtjjs, ut ad se Ephesum auxilia

xilia mitterent. Tissaphernes autem, tum quoniam Agesilaus equitem non haberet, Caria uerò est equitatu difficilis: tum quia eum contra sese propter fraudem iratum opinabatur, non absurdè ratus contra suam domum facturum illum in Cariam impetum, omnes pedestres copias illuc transportauit, equites uerò ad campos Mæandri circūduxit. Censebat enim se satis posse Græcos equite obruere, priusquã ad difficiles equitatu locos peruenirent. At Agesilaus non in Caria, sed illicò inde uersus in Phrygiã pergit: & qui in itinere exercitus occurrebãt assumens, omnium dux & urbes diruit, et insperatò adorsus pergrandes pecunias capit. Dignum & hoc quoq; disciplina rei militaris uisum est, quòd posteaquã bellum indictum est, ac diripere fasq; & ius ex illo fuit, puerum Tissaphernem decipiendo demonstraui. Amicos autem prudenter locupletare uisus est. Nam cum ob multarum prædam rerũ omnia pariter uirili precio uenirent, admonuit amicos ut emerent, inquiens se propediem ad mare cum exercitu descensurũ. His uerò qui prædã uenundarent, iussit ut scribentes quanti quid emerint, res illis traderent: quare neq; quicquã eius amici prius persoluentes, neq; rempub. deirimento afficientes, cuncti quamopulentissimi effecti sunt. Item cum trãs fugæ, ut fit, ad regem irent, uellentq; aliquas res subducere, diligentiam adhibebat ut ab ipsis amicis hæc caperentur, quò & unã locupletarentur, clarioresq; fierent: quas quidem ob res statim multos suæ amicitie cupidos reddidit. Noscens aut cam regionem quæ in prædam uersa desertaq; esset, nò posse ad multum temporis exercitum ferre: quæ uerò habitare tur serereturq;, perpetuum præbere alimentum: studuit

ut non solum ui hostes caperet, uerum et humanitate pelliceret. Quare milites sæpenumero monebat ut captiuos non ut iniustos cruciarent, sed ut homines seruarent. Pæsape etiã quando castra mutaret, si paruos negociatorũ pueros relictos acciperet, quos eò multi uendebãt, quia putarent non eos posse & ferre & nutrire, curauit quò & hi quendam in locum conueherentur: atq; illorũ item captiuorum qui ob senium & ipsi relinquerentur, imperabat curam habendam esse, ne siue à canibus siue à lupis perderentur: quapropter non hi solum qui hæc audirẽt, quin etiã captiui ipsi beneuoli in eum reddebantur. Quot autem urbes in deditionem accepisset, auferens his quæ serui ministeria heris præstant, ea imperabat quibus liberi principibus parent: quorum autem moenia nulla ui potuisset, humanitate et clementia capiebat. Cum ergo neq; in campis Phrygiæ propter Pharnabazi equitatum militare posset, uisum est Agesilao equitem parari oportere, ne fugiens bellare cogereetur. Itaq; ditissimos ex illius regionis urbibus qui equos alerent delegit: prædixitq; eum militiæ non fore obnoxium, qui equos & arma, probumq; uirum præbuisset. Effecitq; hoc pacto ut omnes hæc animo promptissimo gererent, ceu si quis hominem pro se moriturũ studiose perquisierit. Statuit item ex quibus urbibus equites præparandi forent, ratus is quidem euestigiò ex illis urbibus, quibus ad alendos equos cura demandata fuerat, permultos sanè strenuos ac animosos circa equestrem fore. Hoc etiam mirificè & præclare facere uisus est, quòd & equitatus paratus est sibi et robustus illicò, atque ad res gerendas acer factus. Sed posteaquã uerum illuxit tempus, exercitum omnem ad Ephesum coëgit:

git: quem uolens exercere, premia proposuit, tum eque-
 stribus ordinibus si quis optimè equitarit, tum pedestri-
 bus si quis egregiè sese corpore habuerit: atq; scutatis etiã
 sagittarijsq; qui optimè suo functi officio uiderentur, præ-
 mia proposuit. Itaq; intueri licebat tum gymnasia refer-
 ta uiris certatibus, tum circum equitibus equestrem agen-
 tibus, tum denique iaculatores et sagittarios ordine eun-
 tes: sicq; totam urbem in qua erat, spectaculo dignam fe-
 cit. Nam & forum completum erat omnifariam et armis
 & equis uenalibus: ærarij quoq; & lignarij & ferrarij
 & coriarij & fullones omnes bellica arma construebant:
 quare urbem illam planè censuisses belli officinam. Illa
 quoq; re potuisset aliquis recreari qui illud conspexisset,
 Agesilaũ primò, deinde alios milites, & coronis insignes
 cum à gymnasijs redirent, et Dianæ ipsi coronas offeren-
 tes. Enimvero ubi homines Deos uerentur, bellicas res
 exerceant, principibus obtemperent, quì non hic conue-
 nit affatim omnia bene sperare: Ratus præterea robustio-
 res quodammodo milites ex contemptu hostium ad pu-
 gnandum reddi, prædixit præconibus ut barbari à latro-
 nibus capti, nudi uenundarentur: quos milites illi intuen-
 tes tum albos, quia nunquam exuerentur, tum pingues et
 molles, propterea quòd in uehiculis semper existeret, pu-
 tarunt nibilo esse magis bellum formidandũ, quàm si cum
 mulieribus præliari oporteret. Prædixit etiam militibus,
 sese aduersus munitissima & optima regionis illius loca
 ducturum exercitum, quò iam inde corpora illi atq; ani-
 mum quasi pugnaturi ei præpararent. Tissaphernes autẽ
 hæc eò ab Agesilao dici arbitratus est, quò rursus eum fal-
 leret: uelle autem indubitato in Cariam irrupere: quare

per id temporis peditem ueluti antea in Cariam transtulit, equitem uerò ad Mæandri campum constituit. Sed Agesilaus nihil ementitus, in Sardonianum solum, sicuti dixerat, perrexit: profectusq; dies tris, nusquã obuiam factis hostibus, ubertim rebus necessarijs referfit exercitum. Quarta autem luce uenerunt hostium equites, quorũ imperator dixit impedimentorũ præfecto, ut traiccto Pætolou fluio castrametaretur. Ipsi uerò Græcos eos intuentes qui sequerentur ad prædam intentos, multos necarunt. Quod ubi sensisset Agesilaus, equitibus iussit illis auxilium ferrent. At Persæ ubi auxilium uiderunt, in unum conuenere, ac se contrà ad pugnam struxerunt perquàm multis equitũ ordinibus. Hic igitur cùm sciret Agesilaus peditem nondum adesse hostibus, sibi uerò abesse ex apparatu nihil, tempus idoneũ uisum est, quo si per hostem liceat, prælio decernat. Itaq; cæsis hostijs, euestigio in aduersum equitem phalangem duxit. Adolescentes secum unà currere, scutatis autem dixit cursu subsequerentur: equites autem ut irrumperent, monuit. Sic igitur ipso omniq; exercitu insequente, equites ipsi à fortissimis Persarum excepti sunt: sed posteaquã barbari cunctis unà difficultatibus premerentur, inclinata est acies, & alij illicò in fluuium delapsi, alij in fugam conuersi sunt. At Græci eorum castra insequentes capiunt, ac ueluti fieri solet, scutati in rapinam uertuntur. Agesilaus autem inter amicos hostesq; medius constitutus, castra circūlocauit. Cùm uerò hostes tumultuari audisset, quoniã malè actam rem sibi inuicem crimini darent, confestim aduersus Sardos exercitum duxit, ubi omnes circum urbem locos & incendit simul et populatus est: simulq; per præconem nunciavit,

ciavit, ut hi qui liberi esse uellent, ad se tanquam ad sociū irent. Quòd si qui Asiam suam facerent, aduersus liberatores armis decernerent. Sed posteaquā nemo contrā egressus est, securè posthac militabat: uidebatq; Græcos illos qui antea barbaros adorare cogebantur, ab his honorari, à quibus contumeliam suscipiebant. Illos autē qui uel deorum immortalium honoribus sese frui dignabantur, effecit ut neq; intueri aduersus Græcos auderent. atq; amicorū solum ab omni præda tutū præstitit: hostiū uerò ita fructus agro est, ut duobus annis centū talenta et amplius deo apud Delphos decimā dedicarit. At rex Persarum Tissaphernem aduersarū sibi rerū autorem esse ratus, misso Tythrauste, eum capite obrūcat. Deinde uerò barbarorū res ignauius se habere, Agesilai autē longè robustius: ab omnibus enim gentib. ad eius amicitia comparandā legati mittebantur. Multi etiā ad eum defecere, libertatis desiderio agitati. Itaq; non iam Græcorū solū, uerū et magnæ barbarorū multitudinis dux erat Agesilaus. Profectò et hinc Agesilaū inaudita quadā admiratione laudandū existimo, qui multarū in continente arbium principatū possidens, et insulis nonnullis imperitās, (nā et classē ei ciuitas addidit) auctus præterea et gloria et uiribus, cum ei in manu esset pro uolūtate plurima facinora optimaq; conficere: ac præter omnia, quod maximum fuerat, animo uolūtans speransq; eam rescindere ditionem, quæ prius in Græciā meruerat, re tamen nulla teneri potuit, sed cū ab ciuitatis principib. nūcius uenisset ut patriæ succurreret, nihilo minus reipub. paruit, q̄ si solus præter illos quinq; patrio more in Ephorio stetisset: sicq; perspicuū fecit, ut neq; totū orbem terrarū patriæ,

neque novos ueteribus amicis, neq; turpes ac tutos quæstus his anteponeret, qui cum periculis honesti et iusti essent. Quanto autem tempore cum imperio mansit, nonne & hoc laudatissimi regis esse opus ostendit? Qui cum omnes ciuitates ad quas regendas nauigarat, dissidentes propter rerum publicarum motum ex amisso Atheniensium principatu accepisset, effecit ut sine uel exilio, uel nece, quandiu affuit, inter se cõcordia uterentur, & ipsas urbes opulentas atque tranquillas redderet. Itaq; hi Græci qui Asiam incolunt, eius discessum non ut principis modo, uerumetiam ut patris, ut socij dolebant, atq; ad ultimum ostenderunt, non ficta illum beneuolentia coluisse. Deniq; ultrò cum eo in Lacedæmonis auxiliũ iere: ne hi quidem ignari, sibi non aduersus imbecilliores pugnandũ fore. Rerum igitur gestarum in Asia hic fuit finis. Traiecto autem Hellespõto, per easdem nationes profectus est, per quas antea Perses fuerat classe permaxima: & quod barbarus annum iter fecerat, id mensem & minus Agesilaus confecit. Non enim ut patria orbaretur studebat. Ac posteaquã itinere per Macedoniam factò Thessaliã attigit, Larissei et Cranonij et Scothusij et Pharsalij Bœotiorum socij, & omnes præterea Thessali, nisi quotquot eorum exules per id tẽporis erant, insequentes hi turbas inferebant. Veruntamẽ quadrato agmine Agesilaus exercitũ duxit, habens equitum dimidium ante, dimidium uerò post exercitum. Sed ubi Thessali ab itinere arcerẽt, utpote qui postremos inuaderent, transmittit ad postremos partem ex his qui præcedebant, et ex his partem qui circum se erant. Vt autem inuicem contrà instructi sunt, uati Thessali sibi non incommodum futurum equites aduersus

uersus grauius armatos pedites pugnare, retrouersi abibant sensim, Græci uerò quamtemerè insequébantur. At noscens utrorumque errata Agesilaus, transmittit quem circa sese habebat robustum equitem, iubetq; tum alios moneant, tum & ipsi uehementer insecantur, neque amplius illos reditum facere sinant. Sed Thessali ut uiderunt præter opinionem Græcos se insequi, alij neque reuerterunt, alij uerò cum reuersionem tentassent, ab equitibus quos transuersos habebant, capti sunt. Polycharmus autem Pharsalius equitum præfectus reuertitur, & fortiter præliando cum suis occubuit. Quo factò, incredibilis hostium fit fuga, adeò ut alij interierint, alij uiui caperentur: neq; prius substiterunt quàm ad Antraciorum montem peruenissent: quo loci Agesilaus trophæum inter Antracè Narteriumq; statuit, ibiq; mansit, non mediocriter gestare delectatus, quòd eos instituto à se equitatu uicisset, qui ea re maximè exultarent. Postridie uerò superatis Achaicis Pythiæ montib. reliquū iter omne iam per amicam regionem est profectus ad montes usq; Bœotiorum. Hic igitur instructa acie, Thebanos contranitentes offendens cum Atheniensibus, Corinthijs, Aenianis, Eubœis, Locrisq; utrisque, nihil cunctatus est, quinimò extemplò se ad pugnam accinxit, habens Lacedæmoniorum tribum unam et semis, ex socijs autem per id temporis Phocenses & Orchomenios solum, & reliquū exercitum, quem ipse ducebat. Neque hoc dicturus uenio, quòd & multò pauciores ac longè infirmiores copias habens congressus sit. Etenim si hæc dixerim, uidear certè & Agesilaum amentia, & meipsum stultitiæ dnotare, si eum laudem, qui maximarum rerum periculū te-

merè subiisset: quin potius hac eum in re admiror, quòd copias nihilo pauciores quàm hostiũ essent, cõparauerit, quas ita instruxit armis, ut omnia ærea, punicea omnia uiderentur. Curauit etiã ut cõmilitones per ferre labores quirèt: ipsorumq; animos adeò erexit, ut aduersus quoscunq; pugnare oporteret satis haberent roboris: eamq; suis certatim æmulationẽ et contentionem iniecit, ut singuli fortissimi uiderentur. Spe nanq; repleuit omnes qui probè sese ac strenuè gererent, multarum rerum bonarumq; assequendarũ. Existimabat enim huiusmodi se unitum hominib. prõptissimis, aduersus hostis dimicaturum: neq; certè eum sua se fellit opinio. Narrabo autè pugnam ipsam: etenim huiusmodi fuit qualis nostra tempestate alia prorsus nulla. Conuenerant in Coronie campũ alij cum Agesilao ex Cephiso, alij cum Thebanis ex Helicone: conspiciebanturq; intuiçè phalanges ipse pari admodũ apparatu, & equites utrinq; pari aderant ferè numero. Tenebat Agesilaus dextrũ exercitus sui cornu, cui ad læuũ Orchomenij postremi aderãt: ex altera item parte Athenienses dextrũ, Argiui autè habebant læuũ, ac concurrentibus ipsis magnũ erat utrinq; silentiũ. Cũ uerò circiter stadiũ inter se distarent, Thebani contrã clamore sublato cursim unã ferebãtur. At posteaquã trium fermè iugerũ interuallo ab se dirimerẽtur, ex Agesilai phalãge aduersi cucurrerũt, quibus Eripides præerat. Erant autè hi eorũ partim qui ab initio secuti fuerãt, partim Cyricorum aliqui, et Iones et Aeoles et Hellepontij, qui simul omnes, cũ impetu factò in hastã uenientes uertissent aduersum cornu, Argiui quidẽ Agesilai aciem nequaquam sustinuerẽ, quin fuga in Heliconem se recepere. Atq; hoc
loci

loci quidā ex peregrino milite Agesilaū iam coronabāt. Interea nunciat ei quidā Thebanos Orchomeniorū per-rupta acie inter impedimēta uersari: quare phalāge subitō conuersa in Thebanos ferebatur. Sed hi ubi socios ad Heliconem fugisse intuerētur, elabi uolentes, sese ad suos magna ui recipiebāt. Iam hinc Agesilaū fortem quidē uirum appellare licet indubitato: non tamen tutissīma eligebat. Nam licebat ei sinenti hostes abire, ubi insequi uoluisset postremos capere: quod facere certē noluit, sed aduersa fronte cum Thebanis acerrimē cōgressus est. Itaq; summa ui congressi fericbant, pugnabāt, necabant, moriebantur: neq; clamor quisquā aderat, neq; silentium item, sed quaedā erat eiusmodi uox, qualem ira ac praeliū præbere solet. Tandem uerò Thebani alij ad Heliconē se recipiūt, multi autē fugientes cæsi sunt. Ut uerò uictoria cessit Agesilao, & ipse saucius ad phalāgem delatus est, accelerātes equitū aliqui, ei nunciant octoginta ex hostium numero, eosq; armatos sub templū esse, quidq; faciundum sit, rogant. Is autem quanquā multis ubiq; corpus ex omni telorum genere confossus esset, nō tamen numinis oblitus est, sed quō uellent eos abire ut sternerent iussit, et afficere iniuria non permisit: mandauitq; couisq; sui equites illos deducerent, quoad in tuto ponerentur. Finito quidem praelio spectare iam licebat quo in loco duo exercitus cōgressi essent, terrā sanguine rubefactā, cadaueraq; tum amicorū, tum hostiū inuicē iacentia, clypeos perforatos, confractas hastas, districtos gladios, alios humi, alios in corpore, alios adhuc in manibus. Tunc igitur, etenim iam uesper aduenerat, tractis hostiū cadauerib. intra phalangem cū cœnati essent obdormiere. Manē autem iussit Gylo tribuno

militum, ut & ordines instrueret, trophæumq; statueret, ut omnes in dei uenerationem coronarentur, cunctiq; tibicines tibijs canerēt: qui iussis paruere. At Thebani per caduceatorem sub fœderibus ad sepulturam cadauera petierunt. Itaq; icto fœdere Agesilaus abijt domum, eligens domi potius pro legibus imperare, ac legitimè imperium pati, quàm esse in Asia maximus. Postea uerò Argiuos animaduertens, qui non modò domestico fruerentur imperio, uerùm & Corinthum quoq; adiecissent, bellum etiam gliscere, in eos expeditiones educit: populatusq; omnem ipsorum agrum, confestim inde Corinthum superatis angustijs petens, muros ad Lecheum tendentes capit: ac patefactis Peloponnesi ianuis, ita domum rediens ad Hiacynthia, ubi à chori principe constitutum fuerat, pæanem Apollini simul perfecit. Deinde autem Corinthios accipiens pecora omnia in Pyræum tutò contulisse, et ipsum Pyræum omne serere, ac fruges ex eo capere: maximum præterea ratus quòd Bœotij illac ex Creusi transseunt, facillè cum Corinthijs se coniungebant, aduersum Pyræum cum exercitu processit. Quod cùm non mediocri præsidio custodiri aduertisset, sumpto prandio, ad urbem perinde atq; in deditiōnem eam recepturus traduxit exercitū. Sed cum apud eum increbuisse, eos qui in Pyræo essent, cunctis copijs noctu in urbem auxiliū uenisse, retrouersus quamprimū illuxisset, Pyræum quod præsidio uacuum offēdebat, capit, & cùm alia intus inuenta sumit, tum muros euertit: quibus gestis domum repetit. Post hæc autem alacri animo Achiuis in societatem sese præstantibus, deprecantibusq; ut se in Acarnaniã secum militaturos duceret, ipsisq; Acarnanibus ad angustias in
sidenti-

fidentibus, superiores locos Agesilaus uelitibus occupās,
 pugnam conferit, & eorum multis interfectis, trophæū
 statuit: neque prius quieuit quàm Acarnanes & Aetolos
 et Argiuos Achiuis amicos, sibi uerò socios effecisset. Sed
 posteaquàm pacis cupidi legationes miserunt hostes, Age
 silaus paci contradixit, quousque eos qui Lacedæmonio-
 rum gratia ex Corinthijs Thebanisq; extorres ageban-
 tur, adegit urbes ut domum redeuntes acciperent. Ad
 postremum rursus & illos qui ex Phliasijs ob Lacedæ-
 monios exulabant, reduxit ipse, expeditionem aduersus
 Phliuntem agens. Quòd si quis hæc alia quadam ratio-
 ne carpit, ea profectò societatis amicitiaq; gratia gesta cõ-
 stat. Etenim postquàm hi qui Thebas Lacedæmonaq; in-
 colebant, ab hostibus cæsi sunt, rursus his auxilium ferēs,
 aduersus Thebas copias egit: ubi fossis omnia uallisq; mu-
 nita comperiens, superatis Canis capitibus (ita enim lo-
 cum nominant) agrum omnem ad oppidum usque deua-
 stauit, facultatem Thebanis dimicandi faciens & in cam-
 po & in montibus, si uoluerint. Profectus est & in pro-
 ximum annum aduersus Thebas, superatisq; Scoli et mu-
 nimentis & fossis, reliquam Bœotiam in prædam uertit.
 Quæ igitur ad hunc usq; locū contigere, pari secundaq;
 fortuna & ab ipso Agesilao urbeq; gesta sunt: quæ au-
 tem deinde enarrata secuta sunt, nemo certè dixerit ea
 ductu Agesilai accidisse. Rursum cum suscepta in Leu-
 ctis clade, Tegeatas ipsius & amicos & hospites, The-
 bani cum Mantineis iam & Bœotijs omnib; Arcadibusq;
 & Eliensibus insurgentibus, nouo bello lacerarent, ob-
 uiam cum exercitu fit, existimantibus multis neque suum
 egredi solum ad multum temporis Lacedæmonios ausu-

vos: populatusq; hostium agrum ita rursus domum abiit. Deinde uerò adorsis Lacedæmonem Arcadib. omnibus, & Argiuis & Eliensibus & Bœotijs, item & Phocensibus & utrisque Locris & Thessalis & Aenianis & Acarnanibus Eubœisq;: defectione præterea facta seruorum, multis etiam municipijs, ac Spartiatis ipsis in Leuctris ad id redactis, ut plures prælio interierint quàm relictis sint, urbem tamen tutatus est, eamq; sine muro. Qui quidem ubi omnino hostes præualerent, haud eò copias educebat, sed quo in loco ciues præualituri erant, cunctis sanè uirib. dimicabat: quippe qui putaret, ubi in latiore locum exisset, undiq; circumueniri posse, sed in angustiis locis et cōmodis subsistendo, quire omnino uincere. Cùm igitur exercitus abisset, quis neget eum seipso rite usum esse? Ut enim à militia & pedestri & equestri ob ætatem ingrauescentem prohibebatur, uideretq; rempub. pecunijs indigere, si quem uellet sibi socium asciscere, se ad eas quærendas parandasq; constituit: & quemcunque poterat, domi manens, ingenio atque industria moliebatur, & quæ tempus hortaretur in his se exercere non uerebatur: neque erubescbat, modò reipub. profuturus esset, pro imperatore legatus ire. Veruntamen & in ipsa legatione, magni imperatoris munera obibat. Nam & Antophradates in Asso obsidens Ariobarzanem sociū, cùm Agesilaum formidasset, fugam petiit. Cotys autem Sestum quā adhuc Ariobarzanes tenebat obsidens, item & ipse soluta obsidione abiit. Itaq; haud absurdè etiā legatus trophæum sibi ex hostibus statuit. Mausolus uerò Marte maritimo nauibus centum ambo hæc oppida obsidione premens, iam nō formidine, sed persuasionem domū rediens

rediens nauigauit. Dignas certè admiratione res gessit. Nam & hi qui beneficium ex eo suscepisse censerent, & qui eum fugissent, uterque ei pecunias dederunt. Atqui properè et Mausolus ob pristinū sibi cum Agesilao hospitium, cum & ipse pecunias Lacedæmona detulisset, magnifica eum pompa domū deduxerunt. Sed cum iam annum circiter octogesimū attigisset, comperissetq; Aegyptiorum regem aduersum Persen belligerare cupientem, magnoq; et peditum et equitū numero frætum, et grandi quoq; pecunia abundantem, non illibenter audiuit quòd ab illo accerferetur, & eò potissimum quòd imperiū ille sibi polliceretur. Putabat nanque sese eadem profectioe, tum Aegyptio gratias relaturum pro his quibus Lacedæmonem beneficijs affecisset, & eos qui Asiam incolerent Græcos rursus in libertatem redacturum: tum denique ipsi Persæ rerum præteritarum pœnam adiecturum, & quòd cum se nunc socium diceret, ut Mesenam dimitteret imperabat. At posteaquàm is qui accerserat, imperiū ei haud traderet, Agesilaus quidem tanquam maximoperè deceptus, quid faciendū esset animo uolutabat. Dehinc uerò Aegyptiorum ij qui seorsum militabant, primū quidem à rege deficiunt, deinde reliqui omnes eum deserunt. Ipse autem rex rem formidans, Sidonem Phœnicis petijt fuga. At Aegyptij orta inter eos seditione, reges duos creant. Tūc igitur Agesilaus intelligens si neutri cohæserit, neuter Græcis stipendiū soluet, com meatū quoq; præbebit nemo, & uter uicerit hic hostis ijs fiet. Quòd si alteri fauerit, is beneficio affectus consentaneè amicus futurus sit. Proinde sic iudicans, uter magis Græcis affici uisus est, hunc militia secutus: alterū qui Græcos exosus esset, uictū

praelio capit, alterum regem confirmavit. Quem cum et
 Lacedæmoni amicū fecisset, multasq; pecunias accepisset,
 ita medio hyemis tempore domum nauigat, eò festi-
 nans ne ad proximam æstatē ociosa aduersus hostes urbs
 fieret. Atq; hæc etiam enarrata à nobis sunt, quæ pluri-
 morum testimonio de illius rebus gestis comprobantur:
 huiusmodi enim res coniecturis non indigent, sed satis est
 admonuisse duntaxat, continuoq; creduntur. Nunc autē
 enitar ostendere eam animi eius uirtutem, qua et hæc ge-
 sta ab eo sunt, & honesta is omnia assequutus, & turpia
 quæq; insectatus est. Agesilaus enim ita diuina ueneraba-
 tur, colebat, obseruabat, ut et hostes ipsi illius & iusiuran-
 dum et fœdera certioris fidei, quàm suam inter se amici-
 tiam ducerent. Nam in contrahendis inter se rebus ple-
 runq; ad eundem ire uerebatur: Agesilao autem sese cre-
 debant. Sed ne quis falsa hæc existimet esse, illorum nomi-
 na in mediū referā qui essent inter eos illustrissimi, in pri-
 misq; spectati. Sphitridates quidem Perses quum scisset
 Pharnabazum operam dare ut regis filiam uxorem ha-
 beret, eius uerò filiā absq; matrimonio sumere uellet, hoc
 sibi futurum contumeliæ ratus, & seipsum & uxorem et
 natos atque uires omnes Agesilao dedit. Cotys uerò Pa-
 phlagonum princeps regi mittenti dexteram audire no-
 luit, ueritus ne captus uel grandes pecunias solueret, uel
 etiam moreretur. Agesilai autem fœderibus idem fîsus et
 in castra uenit, & societate facta elegit cum Agesilao mi-
 litare, equites duo millia, & scutatos quatuor millia se-
 cum habens. Venit & Pharnabazus in Agesilai collo-
 quium, eiq; fassus, ni totius ipse Persarum exercitus impe-
 rator constitutur, à rege se defecturum: Si tamen ego, in-
 quit

quit, imperator fiam, belligerabo tecum Agesilaë pro uiribus. quam acerrimè. Quæ in quies, credebat se nihil præter fœdera pati posse: usque adeò magna & per pulchra res est cùm alijs omnibus, tum uiro imperatori, fas fidemq; seruare, & se talem esse cognosci. Ac de pietate quidem hæc dicta sint. De ipsius autem in re pecuniaria iustitia, cuiusmodi quisquam maiora hisce argumenta habuerit? Nam nemo unquam de Agesilao questus est, quòd quicquã sibi abstulisset: eius uerò erga se beneficia multi multa confessi sunt. Cui uerò uoluptati est, rem suam ad hominum commoda usumq; conferre, quo hic pacto aliena uoluerit auferre quòd ipse infamis fiat? Nam si pecuniarũ libidine tangeretur, longè quietius foret sua tueri, quàm aliena iniuste capere. Qui autem gratias hisce in rebus auferre nolit, quarũ nullæ sunt multæ in eum qui nil retribuerit constitutæ, quo pacto ea quæ lege prohibentur auferre uoluerit? At Agesilaus non modò gratias non referre, iniustum esse iudicauit, quin potius nõ multò maiores reddere qui posset, iniquum arbitratus est. Atqui ea furto surripuisse quæ ciuitatis essent, ubi eum quisquã iure criminetur, qui etiam eas quæ sibi gratiæ deberentur, frundas patriæ tradiderit? Quòd autem cùm uellet uel reipub. uel amicis pecunijs benefacere, posset ab alijs accipiendo prodesse, nõne & hoc magnum est argumentum eius circa pecunias continentie? Nam si gratias uendidisset, mercedèue benefacere consuesset, nemo certè quicquam ei debere censuisset. Sed qui gratis beneficium susceperunt, hi iucundè semper benefico inseruiunt, tum quia beneficio sunt affecti, tum quia prius crediti sunt digni esse qui gratiarum depositum tuerentur. Qui ue-

rò malit aut cum iusto minorē consequi, quàm cum iniusto maiorē habere portionem qui non turpe lucrū longē is magis cuitarit atq; aufugerit? Illi igitur cum à ciuitate omnis Agidis substantia adiudicata esset, dimidium eius germanis tradidit, quoniam inopes illos intueretur. Hæc autem uera esse, omnis Lacedæmoniorū ciuitas testis est. Præterea permulta sibi munera Tithrausta offerente si ex Asia decederet, respondit Agefilaus: O Tithrausta, existimatur apud nos pulchrius esse principi, exercitum quàm seipsum locupletare, & ab hostibus prædam magis quàm dona capere eniti. Atqui quot uoluptatibus homines superantur, quibus nunquam quis uiderit superatum Agefilaum? qui ebrietate abstinendum non minus duceret, quàm edacitate, intempestiuo autem cibo tanquam & impudentia? Ac duplicem portionem in conuiujs ex constituto accipiens, ne sic quidem tota utebatur, uerū simpliciter ipse, nec ea integra contentus, reliquū distribuebat: ratus geminam regi portionem dari non satietatis gratia, sed quò possit quem uelit honorare. Nec somno quidem ut domino, sed cui à rerum maximarū cura imperaretur, utebatur. Ac ne quidem obscurum erat eum pudore affici, ni ex præsentib. lectis eum habuisset qui esset uilissimus. Arbitrabatur enim decere principem non mollitie, sed tolerantia priuatis hominib. præstare. Hisce autem rebus, se locupletiorē esse haud pudebat: in æstate quidem sole, in hyeme uerò frigore. Quòd si quando nimio labore defatigari exercitum contingeret, elaborabat et ultro ipse præter cæteros, putans quæq; talia leuamēto esse militibus. Vt autē breuiter dixerim, Agefilaus labore quidē exultabat, ocio uerò omnino tristabatur. Sed
de

de ipſius circa res ueneras pudicitia, nōne ſi ob nullam rem aliam, at admirationis gratia dignum ſit meminiffe? Nam quōd ab rebus non cōcupitis ſeſe abſtinuerit, humanum quis eſſe dixerit, ſed quōd Megabatem Spithridatis filium adamarit, ſicuti uehementiſſimum effrenatiſſimumq; hominis ingenium rem pulcherrimam adamare poſſit: deinde cū patrius mos ſit Perſis, eos oſculari quos honorib. proſequi uelint, aggreſſus eſt Megabates ut Agesilaum oſcularetur, iſq; pro uirili parte repugnauit ne ſe oſcularetur: nōne hoc igitur per maximum quoddam eſt, et incredibilis continentie argumentū? Sed poſtquā Megabates non amplius deinde eum oſculari tentabat, ut pote qui ſe inhonoratū exiſtimaret, quendam ex ſocijs Agesilaus alloquitur, qui Megabate ſuadeat ut denuō ſe honoret. Rogante aut ſocio, an ſi Megabates aſſentiat, oſculabitur: hīc cū Agesilaus tacuiſſet, inquit ita: Non ſi quidem ſtatim unus omnīū hominū ſim futurus et pulcherrimus et fortiſſimus et celerrimus. Et tamen iterū eandem certare pugnā malle (deos omnes iuro) quā omnia mihi quæcunq; uideo aurea fieri. Et quidē plurimis hæc ſuſpecta fore, neq; credibilia uiſum iri ne quaquā ignoro: equidem ſcire tamen uideor ualde plures eos eſſe qui hoſtium, q̄ tali uictoria potiri queant. Sed hæc paucis nota, multis non abs re incredibilia ſunt. Id autem omnes proſectō nouimus, quicquid clariffimi uiri egerint, occultum eſſe non poſſe: ab Agesilao nemo uerō unquā huiusmodi quicquā patratū uidiffe nunciauit, neq; ex coniecturis ſuſpicatus aliqd utiq; probabile dicere uiſus eſſet. Etenim neq; in domū ſeorſum peregrinando diuertit unquā, ſemper autem uel in templo, ubi talia perpetrari minimē

possent, aut in publico residebat, oculos omnium suæ pudicitie atque continentie testes faciens. Quæ si ego mentior, hisce Græcia contraria sentiente, nec illum laudo equidem, & me certè uitupero. Atqui fortitudinis quoque non mediocres præbere coniecturas uidetur mihi, quòd cum ab urbe, tum à Græcia decretus sit semper qui aduersus hostium potentissimos bellum gereret, aduersus quos primus in certaminibus prodibat: & ubi secum hostes congregi uellent, non metu aliquo cunctatus uictoriam nactus est, sed aduersa & acri pugna superatis hostibus trophæum posuit, linquens is quidem immortalia uirtutis suæ monumenta: signa autem certa afferēs quòd animo pugnaret, adeò ut non audiendo, sed intuendo liceret eius animum probare. Atque trophæa quidem Agésilai non ea solum quot statuit iurè habenda sunt, sed quot potius bellando promeruit. Neque enim minus uincebat, quòd nollet hostes pugnare secum, uerùm id tutius conducibiliusque erat reipub. & socijs: ac in certaminibus quoque non minus hi coronantur qui absque sudore, quàm qui pugnando sunt uictoriã consecuti. Quanta uerò sapientia is claruerit, quæ illius res gestæ non demonstrant? qui ita patria utebatur ut alacri animo socijs obsequendo, obsequentissimos nihilq; recusantes amicos compararit, milites autem & obedientes simul & amantissimos sui reddiderit. Et quonã modo acrior phalanx fieri queat, quàm quæ obtemperando bene instructa sit, & suum amando principem fideliter adsit? Nempe habebat hostes qui uituperare non possent, odisse autem cogerebantur: socios nanque semper potiores ut illis essent moliebatur, & tempestiuè decipiens, & celeritate oppor-

opportune præueniens, & ubi conduceret delitescens, et omnia denique secus aduersus hostes quàm in amicos curans: etenim nocte ueluti die, ac luce ueluti nocte utebatur, ignorabaturq; nonnunquam ubi esset, quò iret, quid rerum facere institueret: quare quæ tuta erant, dubia reddebat hostibus, hæc præteriens, illa superâs, alia surripiens ac fallens. Atqui quando proficisceretur, sciens eo consilio se egressum, ut cum hostibus manus confereret si uoluerint, eo ordine ducebat exercitum, ut maxime subsidium sibi afferri posset: ea uero taciturnitate quieteq; ut pudicissima aliqua uirgo prætergredi uideretur. Putabat enim hoc pacto neq; tremore, neq; formidine, neq; tumultu, neq; peccato, neq; insidijs occupari exercitum posse. Itaque huiusmodi rebus et acriter hostibus imminebat, & audentiâ amicis roburq; iniiciebat. Itaq; neque inimicis contemnendum, neque ciuibus multandum, neque amicis uituperandum se præstitit, quoad uixit. Fuit autem & omnibus admodum charissimus, & à cunctis mortalibus apprimè laudatus. Quòd uero fuerit reipub. studiosus, si singulatim quæque literis mandare uoluerò, longissimū certè fuerit. Arbitror enim nihil ab eo gestum, quod minus ad hoc unū referatur. Verum ut paucis dixerim, nostrum neminè fugit, Agesilaum ubi existimasset patriæ profuturum, neq; labores fugisse, neque à periculis abductum esse, neq; pecunijs pepercisse, neq; corporis, neque senectutis imbecillitatē obtendisse: quinimò boni regis officium esse ducebat, ut plurimis eos bonis cumularet, qui sub imperio constituti essent. Sed inter maximas patriæ uirilitates, uel hoc eius ego facinus posuerim: qui cum in urbe potentissimus esset, perspicuè ostendit

debat se nihil malle quàm legib. inseruire. Quis nanque
 refragari his uoluisset, cùm regem obtēperare intueretur?
 quis etiā deteriori se conditione esse ratus, noui quicquam
 facere attentasset, cùm regem animaduertet et tolerare
 ut legitimè etiam sibi imperaretur? qui & cum dissentientibus
 in repub. tanquam pater cum filijs disceptabat: obiurgabat
 nanque si quid errassent, honorabat si quid honesti egissent:
 assistebat si qua calamitas contigisset: ciuem nullū ducebat
 inimicū, laudare uolebat omnes, seruare omnes lucrum existimabat.
 Iacturæ ducebat, si quis etiam minus præstans perisset. Quòd si pacatè
 in legibus permanserint, patriam usq; beatam fore planè
 arbitratur: tum uerò robustam ac ualentem, quandoque
 Græci frugi fuerint. Atque si quidem honestum est Græcum
 Græcis bene uelle, quem alium quisquam norit imperatorem,
 qui aut urbem capere noluerit cùm uastare se eam
 arbitraretur: aut belli aduersus Græcos uictoriam
 cladem putaret? Ille igitur cùm nuncium accepisset
 Lacedæmonios octo, hostiū uerò circiter decem millia in
 prælio aduersus Corinthios interijisse, haud obscure significauit,
 eam sibi rem minimū uoluptatis attulisse, inquit: Heu tibi
 Græcia, quandoquidē hi qui nunc oppetiere, satis fuerant
 qui uiui omnes pugnando barbaros superassent. Corinthijs
 uerò exulibus dicentibus, urbem illi cessuram, ac machinas
 ostendantib. quibus muros capere cuncti sperabant,
 apponere eas noluit, inquit haud decere inseruitutem
 urbes Græcas redigi, sed castigare potius. Quòd si delinquentes,
 inquit, ex nobis ipsi perdemus, cauendū est ne quo barbaros
 uincere possimus, non habemus. Sin rursus pulchrū est
 odisse Persas, quoniā superior

Perses

Perses copias eduxit ad Græciam subiugandam, et is qui
 nunc regnat, fit socius quibuscunq; se maius detrimentum
 allaturū crediderit, illis elargitur quoscunq; putarit ac-
 ceptis muneribus plurima Græcis mala illaturos: pacem
 uerò eam agit ex qua censuerit maximè nos inuicem ad-
 uersus bellaturos: hæc quidem uidet omnes. At quis alius
 præter Agesilaum curauit unquam, aut ut natio aliqua à
 Persa deficeret, aut ut quæ defecerit non periret, uel saltē
 ut rex malè affectus nequiret Græcis negocia præbere?
 Qui quidē Agesilaus patria contra Græcos belligerante,
 tamen publicū Græciæ bonū non neglexit: qui traiecit in
 Asiā malè barbarum pro uiribus affecturus. At qui dignū
 est, ne ipsius quidem comitatē affabilitatemq; naturæ ta-
 ceamus. qui cum honore, potētia, ad hæc etiā regno, eoq;
 sine insidijs, & cum amore omnium potiretur, iactantiæ
 tamen obnoxius à nemine unquā notari potuit: obsequen-
 tem aut colentemq; amicos nullo etiā adhibito studio ani-
 ma uertisset quilibet: doctis uerò eruditissq; sermonibus
 iucundissimè utebatur: quibuscunq; in reb. opus esset ami-
 cis, curarū socius accedebat. Et quoniā bonæ spei plenus,
 bonoq; animo et hilaris semper esset, efficiebat ut multi se
 adirent non solū alicuius cōficiundæ rei gratia, uerum
 etiā quò diem suauissimè cōsumerent. Præterea cum mini-
 mè de sese unus omniū magni quicquam loqueretur, non
 eos tamen molestè audiebat qui seipsos laudarēt: quippe
 qui nihil id illis obesse duceret, sed eos polliceri potius ui-
 ros se probos fore. Nec omittendū quidem reor, q̄ tempe-
 stiue animi quadam magnificentia singulari uteretur. Ille
 nanq; cū epistola sibi à rege reddita esset, quā Perses cum
 Callia Lacedæmoniō detulerat, de hospitij iure amicitiaq;

per scriptam, hanc ne suscepit quidem: tabellario uero dixit, regi nunciaret, priuatim ad se epistolas dare nequaquam oportere. Quòd si amicum Lacedæmoni, atque Græciæ beneuolũ se palàm præstiterit, futurum et ipsum sibi uehementissimè amicũ: quare, inquit, si quidem insidias neçtere deprehensus fuerit, neque si infinitas epistolas suscipiam, me sibi fore amicum putet. Ego igitur tum hoc Agefilai plurimum laudo, quòd ut Græcis placeret, regis despexit hospitium. Tum & illud uehementer admiror, quòd non uter ditior esset ac pluribus imperaret, eum putauit plus sibi tribuere debere, sed qui ipse melior esset, imperaretq; melioribus. Præterea & illud eius prudentiæ summis laudibus prosequendum existimo, quòd usui esse ducens ut quamplurimi satrapæ ad Græcos à rege deficerent, nunquam uinci potuit neque muneribus neque uiribus regis, quòd sibi hospitio iungeretur: sed obseruauit magis, ne deficere à rege uolentibus, infidus fieret. Ac id eius factum quis non iurè mirandum censet? Nam Perses quidem ratus si grandes pecunias habuisset, se omnia sub suum acturum imperiũ: propterea quicquid inter homines auri, quicquid argenti esset, omnes denique preciosissimas res ad sese cogere studebat. At hic cõtrà ita suam pararat domum, ut horũ nihilo indigeret. Quæ si cui minus creduntur, intueatur cuiusmodi ei domus satis erat, aspiciat eius ianuas: putabit profectò has etiã illas esse, quas Aristodemus Herculis filius, quando in patriã redijt, sumptas statuit: et nitatur itẽ inspiciere intimum ornatũ, atq; supellectilẽ cogitet, quo pacto epularetur in sacrificijs: audiat ut ciuili iumẽto Amyclas petierit. Sic igitur sumptus æquabat cõsibus, ut nihil in-

iusturæ

iustum agere cogeretur pecuniarum gratia. Atq; perpul-
chrum equidem uidetur esse, muros esse inexpugnabiles
hostibus: sed ego longè pulchrius iudico, suum parare ani-
mum, et pecunijs et uoluptatibus et metu inexpugnabi-
lem et inuictum. Equidem referam quàm Persicæ super
 biæ contrarium seruauerit morem. Perses quidem in eo
 maxime exultabat, ut quârariissimè uideretur: Agesilaus
 uerò ut semper spectaretur gaudio exiliebat: existimabat
 enim turpiter degenti tenebras conuenire, sed honestæ ui
 tæ plus ornamentum lucem afferre. Deinde difficilem ad se
 præbendo accessum ille gloriabatur: hic omnibus patere
 ad se aditum lætabatur. At ille rursus cunctatione hone
 stari se putabat: hic autem tunc maxime gaudebat, cum
 celerimè petitores rerum quibus indigeret aduenientes se,
 dimitteret. Atqui uoluptatem ipsam quanto faciliorem
 promptioremq; diligentia, cura, studioq; reddiderit, con
 siderandum censeo. Regibus enim Persarum sunt qui cir
 cumeunt orbem terrarum omnem, queritantes suauis po
 tus: innumeri autem student quò uoluptuosius uescantur
 cibis: ut autem sopore capiatur, ne facile quisquam dixe
 rit quanta et arte et industria moliantur. At Agesilaus
 quoniam patiens laboris esset, bibebat quam iucundissi
 mè, quicquid apponeretur suauissimè comedebat: porro
 ad somni suauitatem omnis ei locus aptus erat. Quæ a
 gens non lætabatur solum, uerum etiam recordatione ge
 stiebat, quòd ipse in medijs uoluptatibus uersaretur, Bar
 barum uerò intueretur, si uellet absq; dolore uiuere; o
 portere è terræ finibus uoluptatis illecebras secum trahere.
 Hæc etiam Agesilao iucunditati erant, quòd se intue
 retur deorum apparatu absq; aegritudine uti posse: Bar-

Agesilai et Per
 sarum regis col
 latio.

barum uerò tum calores, tum frigora fugere conspicaba-
 tur: imitariq; illum quidem propter animi imbecillitatē
 non uirorū fortium, sed debilissimarum bestiarum uitam.
 Illud quoq; quī non perpulchrū ac maximi insigne animi
 dicendum sit, quòd et ipse præstantis uiri facinoribus atq;
 rebus partis domum suam exornarit, uenationiq; canes
 multos ac bello equos enutrierit, & Cyniscam sororem
 iumenta iungendis curribus nutrire persuaserit: ipsaq;
 uincente demonstrarit, ut hoc pecoris genus non probita-
 tis, sed opulentiae indicium esset. Nempe & hac in re ge-
 nerosa mihi eius planè sententia uisa est, qui si curru pri-
 uatos homines uicisset, haudquaquam se clariorem fore
 existimabat: sin patriam amicissimam habuisset, amicos
 uerò & plurimos & optimos per omnem terrarum or-
 bem sibi comparasset, patriam uerò ipsam ac socios benefi-
 cij superasset, hostes autem supplicio affecisset, se certò
 reportaturū arbitrabatur pulcherrimorū magnificen-
 tissimorumq; certaminum uictoriam, futurumq; & uiuū
 & post mortem celeberrimū. Ego igitur ob huiuscemo-
 di res Agesilaū laudandum puto. Hæc enim non ita sunt,
 ueluti si quis thesaurum reperiatur, ditior quidem fuerit,
 non autem ad gubernandum prudentior: & si morbo af-
 fectis hostibus uictoria potiatur, non eò tamen quia fortu-
 nator sit, disciplina rei militaris instructior dici queat.
 At qui tolerantia antecellit, ubi laborandi sit tempus: &
 robore, ubi fortitudinis sit propositum: & mente, ubi cō-
 silij opus adsit, hic profectò uidetur mihi iure optimo uir
 bonus apprime putandus. Quòd si ad structuræ conue-
 nientiam, hominibus pulchrum inuentum est perpendi-
 culum & regula: pulchrum, me a sententia, Agesilai uir-
 tus

us exemplum his fuerit, qui probitati uoluerint dare o-
 peram. Quis enim aut pius imitatus nepharius fuerit,
 aut iustum iniustus, aut sobrium petulans, aut temperan-
 tem intemperans? Etenim non tam quòd alijs imperaret,
 quàm quòd sibimet dominaretur, gloriabatur: neq; quòd
 aduersus hostes, sed quòd ad omnem uirtutem ciuibus dux
 esset, magni faciebat. Enimvero quoniã mortuus lauda-
 tur, non ideo lamentationē hanc quisquā orationem, sed
 multò magis præconiū existimet. Nam primum quidem
 quæ uiuus ille audiebat, hæc etiam hoc tēpore de illo nar-
 rantur. Dein uerò quid à lamentatione longius abest,
 quàm et æuū gloriosum, et speciosa mors? Quod denique
 dignius præconiū, quàm et pulcherrimæ uictoriæ, lauda-
 tissimæq; facinoræ? Rectè is quidem beatus habendus fue-
 rit, qui cōtinuò à puero cūm celebritatē nominis adamas-
 set, eam maximè omniū ætatis suæ affectus est: qui cūm
 appetentissimus honoris atq; dignitatis natura esset, rex
 creatus inuictum sese perturbationibus usq; præstitit. Ad
 summum uerò ætatis spaciū perueniens, diem obiit sine
 labe, & erga hosce quibus imperabat, & erga illos qui-
 bus cum bellabat. Volo autem & eius uirtutem summa-
 tim repetere, quò facilius hæc laudatio memoriæ cōmen-
 detur. Agesilaus quidem templa etiã quæ inter hostes e-
 rant uenerabatur, existimās oportere deos non inter ho-
 stes minus q̄ inter amicos propitios ac socios facere. Deo-
 rum autē supplices neq; inimicos quidē uiolabat: absurdū
 esse ducēs, eos qui ex templis quicquā furerentur, sacrile-
 gos appellare, qui uerò ab aris supplices auellerent, pios
 arbitrari. Atq; ille certè nunquā illud prædicare desine-
 bat, se uidelicet arbitrari deos nō minus religiosis operib.

quàm sacrificijs castis delectari. Atqui cùm & secundis rebus uteretur, non homines despiciebat, sed gratias superis habebat, ac fidens tutus quibus plures hostias persolvebat, quàm anceps uouerat. Præterea sese assuefecerat ut metuens hilari uideretur, secundis quibus in rebus mitis esset, & amicos quidem non potentissimos, sed promptissimos maximè & amabat & iucundè excipiebat. Insequebatur autem odio non si quis malè affectus ultionem capiebat, sed si quis beneficijs prouocatus, ingratus apparuisset: ac letabatur non mediocriter, cùm turpem quæstū queritantes pauperes uideret, iustos uerò locupletes faceret, upote qui iustitiam uellet iniustitia uel lucrosiorem reddere. Consuecebat cum omnis generis hominibus colloqui, uti autem bonis solum. Cùm eos qui aliquos uituperarēt laudarent uel audiret, arbitrabatur non minus eorum qui dicerent, quàm de quibus dicerent, mores perdiscere. Qui ab amicis decepti essent, haud uituperabat: qui uerò ab hostibus, maximoperè accusabat. Atque nil credentes decipere, sapientiæ esse iudicabat: credentes uerò fallere, impietatis. Ab his laudatus qui etiam turpia uituperare uellent, mirificè gaudebat: ac in simplices quidem & apertos homines nullas inimicitias exercebat. Versutos autem occulti quibus ingenij habebat odio, quippe qui maiorem iacturam duceret amicis quàm pecunijs nudari. Et priuatorum quidem hominum errata modestè ferebat, principum uerò magna censebat: iudicabat enim ab illis pauca, sed ab hisce multa malè disponi atque constitui. Regiam autem potestatem non uersutia insignem esse, sed probitate, decere opinabatur. Corporis imaginem sibi statui recusabat, cùm hoc ei gratificari nonnulli uellent, sed
 animi

animi monumenta elaborare nunquam desistebat: putās statuariorum illud, at hoc suum esse ipsius opus: ac rursum locupletum illud, sed hoc bonorum esse. Pecunijs certe non iustè modò, uerum etiam liberaliter utebatur: censebat enim iusto quidem homini satis esse ab alienis abstinere, liberalem autem decere, sua etiam ad utilitatem hominum conferre. Præterea pius semper ac religiosus in deos erat, ratus honestè uiuentes nondum felices esse, sed qui diem præclare obiissent, eos iam beatitudinem affectos. Maiorem quoq; calamitatem iudicabat scientè quàm inscium bona negligere. Gloriæ uerò nullius dulcedine tangebatur, quam non suis sibi laboribus cõparasset. Ac inter paucos mihi homines unus est uisus, qui tolerantiam non uirtutem, sed uoluptatem esse duxerit. Itaq; magis laudibus, quàm pecunijs lætabatur. Atqui fortitudinem consilio magis quàm periculis ostendebat, & sapientiam re magis quàm uerbo exercebat. Amicis mitissimū, inimicis penitus terribilem se præstabat: & cùm esset laborum patientissimus, amicis tamen iucundissimè cedebat, pulchrisq; operibus magis quàm pulchris corporibus delectabatur. Secundis quidem in rebus continentem sese, in aduersis autem fiduciæ bonæq; spei plenum facillè seruabat. Atque comitatem non dicitur, sed moribus assequi studebat: animi quoq; elationē ac magnitudinem non contumelia, sed grauitate sententiarum metiebatur. Itaque iactabundos despiciens, erat moderatis hominibus moderatior: etenim cultu corporis uili, ac ornato exercitus apparatu exultabat: & se minimis indigere, et amicis plurimum prodesse lætabatur. Ad hæc bellator erat acerrimus, sed uictoria clementissimus: inimicis credebat

§4 DE AGESILAI LAVD. ORATIO.

nihil, amicorum fidem nunquam uerebatur. Id opus habebat, ut & amicorum res semper in tuto collocaret, & hostium usq; obscurando dissiparet. Illum cognati studiosum necessitudinis, familiares obsequentissimum: qui officij quicquam exhibuissent, memorem, iniuria pressi auxiliatorem, periclitantes uerò seruatorem post deos appellabant. Videtur et hoc mihi Agesilaus solus ex hominib. demonstrasse, uires corporis consenescere, sed animi robur prohibis in uiris senectutem pati non posse. Ille nanq; nō est defatigatus, quandiu ipsius animi uires corpus perferre potuit, magnam uirtutem præclaramq; acquirere. Ergo qua iuuentute illius senectus melior non apparuit? Quis enim in ætatis flore formidabilis æquè fuit ac Agesilaus, cum extremum senectutis ageret? Cuius obitu magis hostes gauisi sunt quàm Agesilai, tametsi senior obiisset? Quis socijs tantum audentiæ præbuit quantum Agesilaus, etsi ad ostium uitæ iam aduentasset? Quid noui amici magis desiderarunt, quàm Agesilaū cum senior ex hac luce migrasset? Adeò autem absoluta uirtute uir utilis patriæ fuit quoad uixit, ut etiam mortuus in æternā habitationem diuerterit, & adhuc ciuitati et conducat et proficit: monumenta is quidem uirtutis suæ per totum terrarum orbem assecutus, ac regiam in patria sepulturam nactus.

XENOPHONTIS ORATIONIS DE
Agesilai regis Lacedæmoniorum laudibus, finis.